

Słownik filozoficzny. Immanuel Kant. Część trzecia: wpływ i recepcja

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Mapa myśli](#)
- [Audiobook](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Kant Immanuel, *Państwo celów – Kategoryczny imperatyw moralny*.
- Leśmian Bolesław, *Widzę co nocy bezdeń czarniawą...*
- Bieńkowska Ewa, *W poszukiwaniu królestwa człowieka (Marzenie o systemie) Świat natury i świat osoby*, Warszawa 1981.
- Kant Immanuel, *Krytyka praktycznego rozumu*, tłum. B. Bornstein, Kęty 2002.
- Bieńkowska Ewa, *Świat natury i świat osoby*, [w:] tegoż, *W poszukiwaniu królestwa człowieka*, Warszawa 1981.
- Iwaszkiewicz Jarosław, *Widzę co nocy bezdeń czarniawą...*, [w:] tegoż, *Wiersze zebrane*, Warszawa 1968.

A detailed engraving of Immanuel Kant, showing him from the chest up. He has a serious expression, is wearing a dark coat over a white cravat, and has his hair styled in a powdered wig. The background is a dark, textured grey.

Słownik filozoficzny. Immanuel Kant. Część trzecia: wpływ i recepcja

Immanuel Kant (1724–1804).

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Wielkie filozofie często znajdują swoich kontynuatorów wśród oponentów. Historia filozofii jest historią takich dyskusji. Immanuel Kant z pewnością był jednym z myślicieli, o których dyskutowało się najwięcej.

Immanuel Kant, próbując pogodzić stanowiska empiryzmu i racjonalizmu, na nowo podjął tematykę ludzkiego poznania. Uznał, że refleksja epistemologiczna musi poprzedzać refleksję metafizyczną. Sformułował rewolucyjną dla epistemologii tezę, że podmiot poznania częściowo kształtuje świat zjawisk, który postrzega. Filozofie Johanna Gottlieba Fichtego, Friedricha Schellinga oraz Georga Wilhelma Hegla kształtowały się w dyskusji z poglądami Kanta. Krytyka metafizyki stała się więc punktem wyjścia dla stworzenia nowych systemów metafizycznych idealizmu niemieckiego.

Twoje cele

- Poznasz recepcję myśli Immanuela Kanta oraz postaci jego oponentów i kontynuatorów.
- Wskażesz elementy filozofii Kanta rozwijane przez innych znanych myślicieli.
- Przeanalizujesz wpływ Kanta na rozwój filozofii europejskiej.
- Zrozumiesz, w jaki sposób poglądy estetyczne Kanta wpłynęły na kulturę i sztukę.

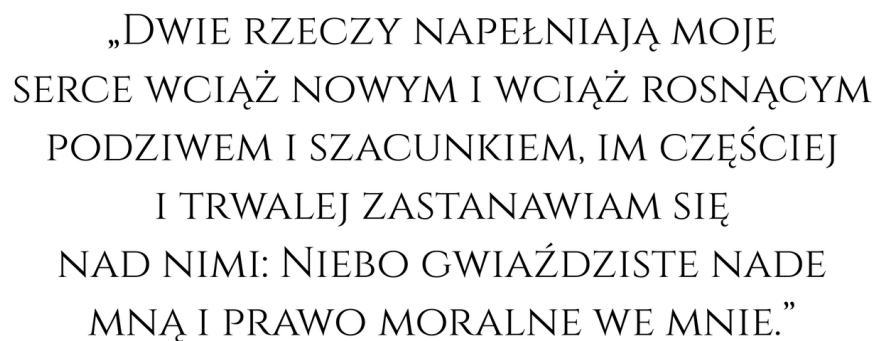
Przeczytaj

Dla zainteresowanych

Aby dowiedzieć się więcej na temat poglądów Immanuela Kanta, zapoznaj się z poniższymi materiałami:

- [Słownik filozoficzny. Immanuel Kant. Część pierwsza: poglądy.](#)
- [Słownik filozoficzny. Immanuel Kant. Część druga: krytyka metafizyki](#)
- [Myśl Immanuela Kanta: część 9. Recepcja i dyskusja](#)

„DWIE RZECZY NAPEŁNIAJĄ MOJE
SERCE WCIAŻ NOWYM I WCIAŻ ROSNĄCYM
PODZIWE I SZACUNKIEM, IM CZĘŚCIEJ
I TRWALEJ ZASTANAWIAM SIĘ
NAD NIMI: NIEBO GWIAŹDZISTE NADE
MNA I PRAWO MORALNE WE MNIE.”

IMMANUEL KANT

Źródło: Immanuel Kant, *Krytyka praktycznego rozumu*, tłum. B. Bornstein, Kęty 2002.

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Wpływ i recepcja

W zasadzie trudno wskazać filozofów, którzy mieli wpływ na myśl Kanta w jego okresie „krytycznym”, co wynika z oryginalności jego poglądów. Inaczej jest natomiast w okresie

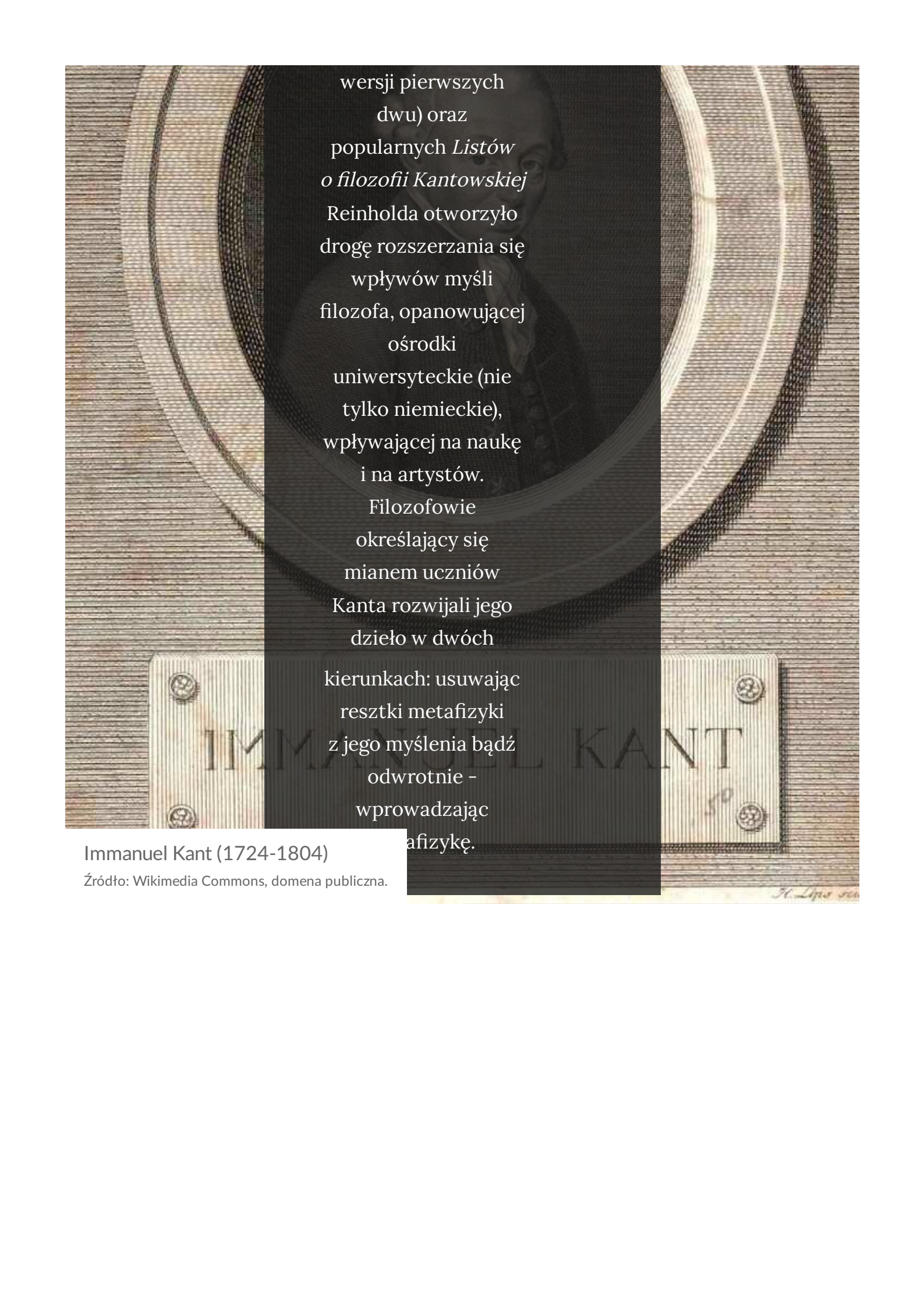
Grafika przedstawiająca Immanuela Kanta (1724–1804).

Twórcy, którzy zajmowali się postacią Kanta (Bolesław Miciński, Thomas de Quincey, Thomas Bernhard – autor sztuki *Immanuel Kant* czy Lew Szestow w *Filozofii tragedii*, zresztą krytycznie nastawiony wobec filozofa) zazwyczaj eksponowali heroizm i dramatyzm biografii filozofa. Wskazywali, że system Kanta jest próbą osiągnięcia spokoju w istnieniu; próbą ujawniającą zagrożenia i kruchość bytu człowieka.

Źródło: Skara kommun, Flickr, licencja: CC BY 2.0.

„przedkrytycznym”, kiedy Kant był typowym przedstawicielem epoki, o czym świadczy jego zainteresowanie nauką, zwłaszcza systemem Newtona. Panuje powszechne przekonanie, że wpływ na niemieckiego filozofa wywarły dwie wielkie tradycje: **myśli empirycznej** (Locke i zwłaszcza Hume – filozofowie pytający o to, jak umysł poznaje świat, i na ile to poznanie jest zależne od umysłu) oraz **racjonalistycznej** (Kartezjusz, Leibniz). W tym miejscu możemy jeszcze wskazać na refleksję nad kulturą i moralnością Rousseau, która również oddziaływała na myśliciela. Z niemieckich filozofów w szczególności wpłynął na Kanta racjonalista Christian Wolff (z jednej strony jako adresat polemiki, z drugiej jako inspirator tendencji klasyfikacyjnej).

Początkowo krytyczna myśl Kanta nie była zbyt popularna z powodu skomplikowania i nowości. Dopiero pojawienie się wszystkich krytyk (także uproszczonych

wersji pierwszych
dwu) oraz
popularnych *Listów
o filozofii Kantowskiej*
Reinholda otworzyło
drogę rozszerzania się
wpływów myśli
filozofa, opanowującej
ośrodki
uniwersyteckie (nie
tylko niemieckie),
wpływającej na naukę
i na artystów.
Filozofowie
określający się
mianem uczniów
Kanta rozwijali jego
dzieło w dwóch
kierunkach: usuwając
resztki metafizyki
z jego myślenia bądź
odwrotnie -
wprowadzając

Immanuel Kant (1724-1804)

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Renesans popularności Kanta nastąpił pod koniec wieku XIX w tzw. [neokantyzmie](#), nadającym myśli Kanta rys psychologiczny i fizjologiczny, jednak głównymi przedstawicielami neokantyzmu były: szkoła badeńska (Wilhelm Windelband, Heinrich Rickert) oraz marburska (Hermann Cohen, Paul Natorp, Ernst Cassirer). Warto tu dodać, że niektóre aspekty myśli Kanta są przedmiotem sporu do dziś.

„WYSTRZEGAĆ SIĘ ZŁYCH SNÓW.”

IMMANUEL KANT

Zapisek z notesu Kanta.

Źródło: Kronika: Dwusetna rocznica śmierci Immanuela Kanta. Jubileuszowa konferencja naukowa na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu w dniach 12–13 maja 2004 roku, dostępne w internecie.

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Kant w Polsce

Polska recepcja kantyzmu zaczęła się z pewnym opóźnieniem i w efekcie filozofia ta znalazła sobie zwolenników na początku wieku XIX, początkowo wszakże zwalczano ją w imię hasła oświecenia, w obawie przed wprowadzeniem metafizyki. Tak postępowali np. Jan Śniadecki (krytykę formułowali także Stanisław Staszic, Hugo Kołłątaj). Z kolei propagatorem kantyzmu był Józef Kalasanta Szaniawski. Czytelnikami Kanta, zresztą zazwyczaj krytycznymi, byli wielcy poeci romantyczni, np. Adam Mickiewicz.

Słownik

neokantyzm

kierunek filozoficzny ukształtowany w 2. połowie XIX w., rozwijający się na gruncie recepcji głównych założeń filozofii transcendentnej I. Kanta; program krytycyzmu teoriopoznawczego, który wyrażał się w skupieniu uwagi na krytyce poznania, szukaniu drogi pośredniej między metafizyką a empiryzmem, rezygnacji z teorii bytu i oparciu etyki o imperatywy

empiryzm

(gr. *empeiria* – doświadczenie) doktryna filozoficzna przyznająca pierwszeństwo w poznaniu doświadczeniu

zasłona Mai

(sa. *māyā* – coś, czego nie ma) iluzja, namacalna i mentalna rzeczywistość zakrywająca przed ludźmi prawdę na temat ich tożsamości i rzeczywistych związków ze światem

metafizyka

(gr. *ta meta ta physika* – to, co po przyrodzie/ponad przyrodą) dział filozofii zajmujący się bytem, tzn. wszystkim tym co jest; nauka filozoficzna, której przedmiotem są podstawowe kwestie dotyczące istoty i przyczyny bytu

racjonalizm

(łac. *ratio* – rozum; *rationalis* – rozumny, rozsądny) kierunek filozoficzny przyznający rozumowi główną bądź wyłączną rolę w procesie poznania; pogląd przyznający pierwszeństwo w poznaniu rozumowi

estetyka

(gr. *aisthetikos* – dotyczący poznania zmysłowego, wrażliwy, odczuwający) nauka o zasadach zmysłowości; teoria sztuki, teoria piękna

Mapa myśli

Polecenie 1

Wysłuchaj nagrania i uzupełnij mapę myśli. Dopisz nazwiska artystów, którzy nawiązywali lub nadal nawiązują do twórczości Immanuela Kanta.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/PrESUNpRa>

Kant w literaturze i kulturze

Dla Kanta podstawą zmysłu estetycznego była taka zdolność sądzenia, która tworzyła sądy bez pojęć i miała wytwarzać przyjemność bez pożądania. Dla artystów zainspirowanych Kantem piękno miało być po pierwsze czymś subiektywnym – miało się podobać mimo braku konkretnych przedstawień i nie musiało nieść żadnej praktycznej korzyści. Po drugie zaś, w sensie obiektywnym, piękno jawiło się jako forma przedstawiana bez żadnego wyznaczonego celu. Sztuka dla Kanta niosła zadowolenie bez praktycznej korzyści. Takie podejście do sztuki przejawiało się u twórców w konkretnie, który kierował sam na siebie, pochłaniał uwagę i koncentrował siły twórcze.

Bezpośrednie nawiązywanie do spuścizny Kanta w twórczości literackiej, co oczywiste, biorąc pod uwagę ścisły i zarazem skomplikowany charakter jego myśli, nie jest częste.

Niewątpliwie jednak trudno wyobrazić sobie pojawiające się w literaturze po Kancie dyskusje na temat poznania (zwłaszcza ograniczeń rozumu, czego przykładem mogą być utwory Adama Asnyka z cyklu sonetów *Nad głębiami*, sonet XV i XVI; wiersze Bolesława Leśmiana (np. *Dziewczyzna*), a także Wisławy Szymborskiej (np. *Rozmowa z kamieniem*), czy etyki (można tu wziąć pod uwagę wiersze Zbigniewa Herberta, zwłaszcza z cykli dotyczących Pana Cogito – bohatera poszukującego pewności we współczesnym świecie; nawiązanie do

Kanta pojawia się także w *Traktacie moralnym* Czesława Miłosza) wolne od inspiracji myślą filozofa, zwłaszcza jeśli chodzi o problematykę moralności. Literatura współczesna niejednokrotnie podejmuje dialog z Kantem, ukazując nieprzystawalność jego myśli do doświadczeń ludzkich. Inspiracje takie widoczne są także w sferze refleksji estetycznej, np. w związku z kategorią geniuszu twórczego (zapowiadającą romantyczne myślenie o sztuce), pojęciem wzniosłości (tak ważnym we współczesnych dyskusjach estetycznych w związku z kwestią doświadczeń pozajęzykowych). Refleksja Kanta inspirowała także późniejsze estetyki o charakterze formalistycznym (np. Witkacego). W okresie romantyzmu był Kant niewątpliwie inspiratorem szczególnego uwrażliwienia na problematykę poznania.

Wiersz z cyklu *Lato 1932 Widzę co nocy bezdeń czarniawą...* poświęcił Kantowi Jarosław Iwaszkiewicz.

Jarosław Iwaszkiewicz

Widzę co nocy bezdeń czarniawą...

Bolesławowi Micińskiemu

...niebo gwiaździste nade mną, prawo moralne we mnie...

Widzę co nocy bezdeń czarniawą

W górze nad nami,

Niebo ogromne z mgławic kurzawą,

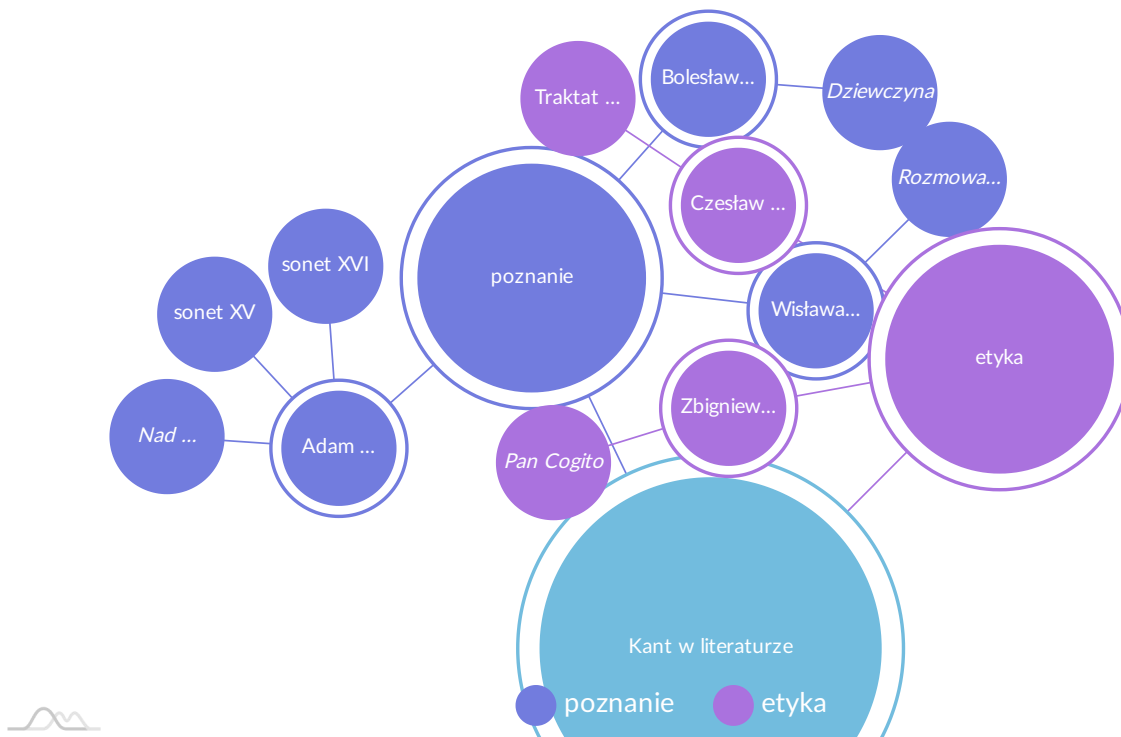
Drżące gwiazdami.

Lecz przerażenie większe porywa

Gdy spojrzę w siebie —

Bezprawnych orbit spieniona grzywa

Jaźń mą kolebie.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

” Jarosław Iwaszkiewicz

Widzę co nocy bezdeń czarniawą...

Bolesławowi Micińskiemu

...niebo gwiazdziste nade mną, prawo moralne we mnie...

Widzę co nocy bezdeń czarniawą
 W górze nad nami,
 Niebo ogromne z mgławic kurzawą,
 Drżące gwiazdami.

Lecz przerażenie większe porywa
 Gdy spojrzę w siebie –
 Bezprawnych orbit spieniona grzywa
 Jaźń mą kolebie.

Źródło: Jarosław Iwaszkiewicz, *Widzę co nocy bezdeń czarniawą...*, [w:] tegoż, *Wiersze zebrane*, Warszawa 1968.

Polecenie 2

Odpowiedz na pytania. Do jakiej wypowiedzi Kanta nawiązuje wiersz Iwaszkiewicza? Co oznacza ta myśl u niemieckiego filozofa? W jaki sposób dokonuje się reinterpretacja tej myśli? Poszukaj w literaturze współczesnej innych wypowiedzi mogących stanowić podobną „polemikę” z Kantem.

Audiobook

Polecenie 1

Wysłuchaj audiobooka i odpowiedz na pytania. Czym dla Kanta jest pojęcie kultury? Mówiąc inaczej, jak filozof rozumie powołanie człowieka?

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/PrESUNpRa>

Ewa Bieńkowska

W poszukiwaniu królestwa człowieka (Marzenie o systemie) Świat natury i świat osoby

Problem poznania odsyła do pytania o warunki, czyli do systemu. Problem natury rozpuszcza się - to krok tak znamienity dla Kanta - w wielkim pytaniu o to, jak możliwy jest w ogóle ład, w ramach którego ludzie mogą coś ustalać, coś razem budować, komunikować sobie, posiadać coś wspólnie. Odpowiedź Kanta jest stanowcza: dysponujemy wspólnie tylko tą przez nas wzniesioną budowlą, konfiguracją form, poprzez które poznajemy świat, wyrażamy siebie, przekazujemy sobie wzajemnie znaki naszego uczestnictwa w tym samym ludzkim układzie. Gdzieś, poza granicami naszych doświadczeń rozciąga się przestrzeń, którą już nie możemy dysponować, nie jest nam dana do zapełnienia i rozporządzenia - toteż jest tym, co pozaludzkie, radykalnie obce, nienazywalne (chyba że umownym symbolem); nie jest już dla nas naturą, naszym środowiskiem, czyli systemem - jest po prostu wymiarem nieskończoności, który jakby otacza czy spowija nasz porządek i zarazem wdziera się w jego ramy, aby go ocalić od zamknięcia i absurdu, aby go otworzyć na sens.

(...) Podmiotowość, wolność, etyczność są więc kluczem systemu, gwarantują jego sensowność, chociaż ta gwarancja nie da się teoretycznie potwierdzić, ma charakter aktu wiary. Jej wyznaczenie nie jest jakimś rodzajem wiedzy, nie jest tezą, przypuszczeniem --- to po prostu stan etycznej mobilizacji, gotowość do włączenia się w nieskończone zadanie, stojące przed ludzkością. Za sprawą tego stanu moralnego rozbudzenia, w którym Kant upatruje istotę człowieczeństwa, można sformułować ideę państwa celów - wspólnoty istot wolnych i rozumnych, realizujących w pełni życie podmiotowe jako życie etyczne, skierowane ku drugim; państwa, gdzie każdy członek jest zwierzchnikiem, prawodawcą i słuchającym i gdzie spełnia się całość wszystkich celów, uniwersalizm znaczeń, powszechność wartości.

(Czy pojednanie jest możliwe?)

(...) Trzecia Krytyka, nazwana przez autora Krytyką władzy sądenia, mogłaby się nazywać: "O pojednaniu" albo: "O pięknie, czyli o celowości w świecie". Pomiędzy rozbieżnymi szeregami natury i wolności, w punkcie, gdzie zdają się one przecinać, aby znów podążyć w przeciwne strony, zarysowuje się sfera trzecia, gdzie nie panuje już ani ścisły determinizm pierwszej, ani absolutne samookreślenie drugiej. Dochodzi tu bowiem do swobodnego rozpoznania, że wykryte w zjawiskach prawidłowości zgadzają się całkowicie, jakby z góry i w tajemniczy sposób z tym, w czym umysł znajduje najwyższe upodobanie, co nie powinno mieć nic wspólnego z przymusem znamionującym prawo, ponieważ jest źródłem samoistnej, sobą tylko się cieszącej rozkoszy. Ten przedziwny fenomen, gdzie reguła nie niszczy spontanicznego upodobania, ale mu służy, istnieje jakby tylko ze względu na piękno. A sekretem piękna jest wpisana w formę celowość, która harmonizuje prawo i spontaniczność, kształtuje prawo w ten sposób, aby umysł się nim radował.

Źródło: Ewa Bieńkowska, *Świat natury i świat osoby*, [w:] tejsze, *W poszukiwaniu królestwa człowieka*, Warszawa 1981.

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 2

Odpowiedz na pytanie. Jakie jest miejsce problematyki estetycznej w myśli Kanta? Czym, zdaniem filozofa, jest piękno i jego doświadczanie?

Polecenie 3

Odpowiedz na pytanie. Czy myśl Kanta może stanowić wartość dla współczesnego człowieka – jeśli tak, to w jakich aspektach?

Ćwiczenie 1

Pogrupuj elementy tak, żeby przedstawiały podział świata w taki sposób, jak postrzegał go Kant.

świat fenomenów

świat noumenów

obcy i nienazywalny

świat człowieka

wspólny ludziom

znany i skończony

nieskończony

świat pozaludzki

niemożliwy do doświadczenia
i rozporządzenia

poznawalny i doświadczany

Ćwiczenie 2

Uzupełnij tekst, tak by poprawnie przedstawiał koncepcję Kanta.

Gwarancją sensowności każdego systemu jest jego [ ] .

Sensu nie da się teoretycznie potwierdzić, ponieważ ma charakter taki jak [ ] .

Człowiekiem musi być przyjąć [ ] , by w razie potrzeby włączyć się w zadanie.

Według Kanta istotą człowieczeństwa jest stan [ ] .

Najważniejszą ideą państwa celów jest [ ] .

Życie podmiotu musi być realizowane jako [ ] .

akt wiary

wspólnota istot wolnych i rozumnych

moralnego rozbudzenia

życie etyczne

stan etycznej mobilizacji

podmiotowość, wolność i etyczność

Ćwiczenie 3

Zaznacz odpowiedź. Co jest sekretem piękna według Immanuela Kanta? Wybierz poprawną odpowiedź.

Sekretem piękna jest spontaniczność, która kształtuje rzeczywistość.

Sekretem piękna jest celowość wpisana w formę.

Sekretem piękna jest umysł, który potrafi się tym pięknem radować.

Praca domowa

Ćwiczenie 4

Lew Szestow napisał: „Sokratejska wiedza o niewiedzy, Spinozjański trzeci rodzaj poznania, Kantowski rozum, chciwie zdążający ku powszechnym i koniecznym sądom, nigdy nie oswobodzą człowieka ze stanu sennego odurzenia i nie przywrócą mu utraconej wolności, to jest wolności niewiedzy, wolności od wiedzy”. Zastanów się, co oznaczają te słowa. Dlaczego Szestow polemizuje z Kantem i czym jest „wolność niewiedzy”? Napisz na ten temat krótki esej.

Dla nauczyciela

Autor: Paweł Kaniowski

Przedmiot: Filozofia

Temat: Słownik filozoficzny. Immanuel Kant. Część trzecia: wpływ i recepcja

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

6. Immanuel Kant. Uczeń:

3) podaje rozwiązanie przykładowego problemu moralnego, wykorzystując obie formuły imperatywu kategorycznego;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne (językiem ucznia):

- Poznasz recepcję myśli Immanuela Kanta oraz postaci jego oponentów i kontynuatorów.
- Wskażesz elementy filozofii Kanta rozwijane przez innych znanych myślicieli.
- Przeanalizujesz wpływ Kanta na rozwój filozofii europejskiej.
- Zrozumiesz, w jaki sposób poglądy estetyczne Kanta wpłynęły na kulturę i sztukę.

Cele operacyjne. Uczeń:

- zna recepcję myśli Immanuela Kanta oraz postaci jego oponentów i kontynuatorów;
- przedstawia elementy filozofii Kanta rozwijane przez innych znanych myślicieli;
- analizuje wpływ Kanta na rozwój filozofii europejskiej;
- wyjaśnia, w jaki sposób poglądy estetyczne Kanta wpłynęły na kulturę i sztukę.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm;
- nauczanie wyprzedzające.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- audiobook;
- burza mózgów;
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;

- praca w parach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał: „Słownik filozoficzny. Immanuel Kant. Część trzecia: wpływ i recepcja” ze wskazaniem na znajdujący się w nim tekst źródłowy. Uczniowie powinni tekst przeczytać i przygotować się do jego omówienia: przygotować wstępne informacje, które pozwolą umiejscowić tekst w kontekście biograficznym oraz historyczno-filozoficznym.
2. Nauczyciel prosi uczniów o zapoznanie się z medium w sekcji „Mapa myśli”.

Faza wprowadzająca:

1. Prowadzący zajęcia loguje się na platformie, wyświetla temat lekcji oraz cele. Wspólnie z uczestnikami zajęć ustala kryteria sukcesu.
2. Krótka rozmowa wprowadzająca w temat lekcji: *Wpływ i recepcja Immanuela Kanta. Oponenci i kontynuatorzy.*

Faza realizacyjna:

1. **Burza mózgów.** Nauczyciel informuje uczniów, że będą pracować metodą burzy mózgów i, jeśli to konieczne, wyjaśnia jej zasady. Wyłania także moderatora, który

będzie zapisywał pomysły na tablicy, a następnie określa czas wykonania zadania. Następnie nauczyciel zadaje uczniom pytanie: *Które elementy filozofii Kanta rozwijane przez innych, znanych myślicieli?* Uczniowie podają propozycje odpowiedzi. Po zakończeniu fazy twórczej następuje wspólna weryfikacja pomysłów. Nauczyciel prosi uczniów, aby porównali swoje propozycje z informacjami zamieszczonymi na tablicy.

- 2. Praca z multimediami.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej materiał z sekcji „Mapa myśli”. Odczytanie polecenia do multimediu: *Do jakiej wypowiedzi Kanta nawiązuje wiersz Iwaszkiewicza? Co oznacza ta myśl u niemieckiego filozofa? W jaki sposób dokonuje się reinterpretacja tej myśli? Poszukaj w literaturze współczesnej innych wypowiedzi mogących stanowić podobną „polemikę” z Kantem.* Wspólna praca całego zespołu klasowego nad odpowiedziami.
- 3. Praca z drugim multimediami.** Uczniowie zapoznają się z materiałem w sekcji „Audiobook”. Każdy uczeń pracuje indywidualnie, samodzielnie przygotowując odpowiedzi do poleceń i ćwiczeń. Po wyznaczonym przez nauczyciela czasie wybrani lub chętni uczniowie odczytują swoje propozycje. Nauczyciel komentuje rozwiązania uczniów.
- 4.** Uczniowie w parach opracowują quiz sprawdzający wiedzę z całej lekcji. Po określonym czasie wymieniają się przygotowanymi pytaniami z inną parą uczniów. Następnie wspólnie komentują swoje odpowiedzi.

Faza podsumowująca:

1. Uczniowie indywidualnie przygotowują propozycje rozwinięcia mapy myśli w sekcji „Mapa myśli”. Porównują swoje propozycje z wersją przygotowaną przed lekcją, dokonując autoewaluacji.
2. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Lew Szestow napisał: „Sokratejska wiedza o niewiedzy, Spinozański trzeci rodzaj poznania, Kantowski rozum, chciwie zdążający ku powszechnym i koniecznym

sądom, nigdy nie oswoją człowieka ze stanu sennego odurzenia i nie przywrócą mu utraconej wolności, to jest wolności niewiedzy, wolności od wiedzy.” Zastanów się, co oznaczają te słowa. Dlaczego Szestow polemizuje z Kantem i czym jest „wolność niewiedzy”? Napisz na ten temat krótki esej.

Materiały pomocnicze:

- Drozdowicz Z., *Czego powinni nauczyć się filozofowie i czego mogą oni nauczyć innych?*, w: „Filo-Sofija” 26(2014/3), s. 29–40.
- Z. Kuderowicz, *Hegel i jego uczniowie*, Warszawa 1984.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Audiobook” do pracy przed lekcją. Uczniowie zapoznają się z jego treścią i przygotowują do pracy na zajęciach w ten sposób, żeby móc samodzielnie rozwiązać zadania.